

COMUNICACIÓ

Manuel Satué i Sillué (Societat Catalana de Filosofia): *La memòria duració conscient en Bergson*

Potser l'ànima, no sigui res més que memòria
Sant Agustí

Aquests darrers mesos he llegit diversos llibres de memòries. Vaig començar pels d'en Saramago, Günter Grass, Fabià Estapé, i el darrer, les memòries del comte Tolstoi. Sóc conscient que allò que s'hi explica, no és necessàriament el que els ha succeït al llarg de les seves vides, evidentment, és un gènere literari, però en el fons hi trobem el desplegament dels principals esdeveniments recordats. G. Grass, com indica el nom "Pelando la cebolla" imagina diverses capes on els records quedarien com estratificats segons el temps.

Bergson, el filòsof francès en les seves obres, principalment en: "Essais sur les données immédiates de la conscience" i en "Matière et mémoire" ens explica com entèn la memòria. Al principi de l'obra esmentada manifesta: "Aquest llibre afirma la realitat de l'esperit, la realitat de la matèria, i tracta de determinar la relació entre ambdós amb un exemple precís, el de la memòria"¹. El mestre utilitza com a mètode filosòfic la intuïció, és a dir el introduir-se dins (*intus*) de l'objecte a estudiar per a comprendre'l cabalment.

És per ell l'únic mètode que pot captar la vida, que s'esmuny per la duració, sense necessitats d'estatificar objecte com farà la ciència generalment.

Quan fem la immersió en nosaltres mateixos, descobrim que la característica essencial del nostre psiquisme és la duració. Els actes de la nostra consciència es desenvolupen en una successió, són variables i heterogenis, ens captem nosaltres mateixos com una duració que dura. En aprofundir en la "duré", característica de la nostra consciència segons el pensador, ens

1. H. BERGSON, *Obras escogidas*, Madrid 1963 p. 225.

adonem que és aliena al temps, almenys al temps amb que treballa la ciència.

El científic espacialitza el temps per a millor captar-lo, però, en fer-ho, el desnaturalitza. Així el moviment es desenvolupa en diferents posicions espacialitzades. En les cèlebres apories de Zenó, Aquil·les ocupa uns llocs i la tortuga uns altres. En elles es dona una successió però el moviment, la duració en si, no és captada, només ho és el seu rastre espacial, per dir-ho d'alguna manera. És per això que les apories de Zenó no tenen una solució adequada, si només ens fixem en el mètode emprat per la ciència.

La duració de la consciència és una successió en la qual tots els moments queden englobats els uns en els altres. En el present s'hi conserva el passat i tendeix al futur. El mestre, amant de les metàfores, ho compara amb una bola de neu que va augmentant el seu volum en rodar muntanya avall.

La duració, entesa així, conserva tota la vida conscient i en certa manera ho diu del tot en relació al temps, almenys l'emprat per la ciència.

La memòria és la manifestació de la duració com l'entén Bergson.

“La memòria, pràcticament inseparable de la percepció, intercala el passat en el present, contrau també en una intuïció única moments múltiples de la duració, que així, per la seva doble operació, és causa que percebem la matèria en nosaltres mateixos quan en dret la percebem en ell.”

Bergson també distingeix entre el jo superficial i el jo profund, espècie d'inconscient. Segurament havia llegit Freud i el cita en alguna de les seves obres. És en ell on observem la duració que dura, i on tota la vida conscient queda englobada com les campanades del rellotge o en una melodia, on totes les notes s'ajunten de manera indiferenciada per resoldre's en una simfonia. Aquí ja no trobem estats heterogenis, ni variables, ni tan sols quantificables car, com distingir un dolor o una alegria més intensa que una altra?

2. Bergson o.c. p. 290.

En l'obra esmentada "Matière et memoire" en distingeix dos tipus de memòria: la memòria hàbit i la memòria record, divisible la darrera en reconeixement i record. La primera serveix per estudiar, per aprendre de memòria. En ella la repetició dels actes crea l'hàbit per obrar d'una manera determinada. Per tant correspondrà a l'àmbit de l'aprenentatge.

A través de la repetició assolim la facilitat per operar d'una manera determinada, com per exemple escriure a l'ordinador o conduir un cotxe.

Com més vegades exercim allò après, resulta més planera la feina i l'atenció, que al principi ha de ser màxima, pot anar disminuint. Així, una vegada engegada, l'acció es pot desenvolupar sense prestar l'atenció necessària en els inicis. L'aprenentatge pot ser considerat com una espècie de reducció del treball psíquic conscient, un estalvi d'energia psíquica que la ment pot invertir en altres accions.

El filòsof tracta d'apressar la memòria record. El cervell és, sense cap dubte, l'òrgan de la vida de l'esperit, però no la determina. El fet que un vestit estigui penjat en un penjador no explica res respecte d'aquest. És a dir, el cervell serà l'òrgan d'una pantomima en el sentit que la relació entre memòria i matèria serà només merament extrínseca. Per això va criticar la teoria de les localitzacions cerebrals, molt en boga en el seu temps per influència de Broca.

De la memòria record esmenta dues modalitats: el record espontani i el reconeixement. El primer és aquell que sorgeix en absència de l'objecte, el segon és el que s'aplica a quelcom ja percebut. És en el segon on, en certa manera, s'assoliria el pensament de Plató: conèixer, en el fons no seria res més que reconèixer.

El primer sorgeix en absència de l'objecte, cosa que no succeeix en el segon. És per això que diem que és merament espontani. Àdhuc de vegades pot aparèixer en sofrir un xoc, la persona en rebre una forta impressió (p.e. el que està apunt d'ofegar-se o al condemnat a mort) recorda tota la seqüència de la seva vida. El fet demostra que la duració de la ment l'enriqueix amb tot el viscut. En aquest sentit Bergson parla de la duració que dura. Hi ha dues maneres de rebre imatges del món circum-

dant per part de la nostra consciència: per la percepció sensible formem la imatge d'un objecte present als nostres sentits, per la memòria formem la mateixa imatge sense la presència real. El nostre coneixement no és merament especulatiu sinó que diu relació amb l'acció. Cadascuna de les imatges insinua una resposta en el nostre psiquisme i en el seu òrgan que és el cervell. Per tant segons Bergson, el que roman en nosaltres és aquest moviment a través del qual reconeixem l'objecte com ja percebut anteriorment o bé és la causa d'algun fenomen o afecció interna el desencadenant d'un record espontani.

Bergson veu en la memòria la incidència de l'esperit en la matèria, de la que creu ser independent. Ataca la teoria del paral·lelisme psicofísic, i la dels epifenòmens per explicar la memòria. El cervell naturalment que intervé però, com s'ha apuntat, és l'òrgan d'una pantomima.

Bergson raona totes les seves afirmacions però cal tenir en compte que ell ja abans de parlar-ne té un "parti pris" l'existència de l'esperit separat de la matèria. Esperit que no serà res més que l'evolució creadora, aquella ona vital que es desplegarà a través de tota la creació de l'humil ameba a "l'home sapiens" on sembla haver culminat.

Direm, per acabar, que el mestre francès està en la línia dels grans pensadors francesos que des de Descartes han il·luminat el camp de la filosofia i a més fou un escriptor brillant guardonat amb el Premi Nobel l'any 1927.